

Aanleiding

Het is in deze tijd van belang dat we als één overheid optreden, niet alleen in het bestrijden van de economische en sociale gevolgen van het coronavirus, maar ook in de transitiefase waarin we nu terecht komen. Er is veel erkenning voor de inzet van de medeoverheden: er wordt door iedereen hard gewerkt om te doen wat nodig is. Dit toont aan dat dit land een heleboel aankan en dat rijk en medeoverheden elkaar weten te vinden en er samen de schouders onder zetten als dat nodig is.

Het is belangrijk dat medeoverheden niet in de financiële problemen komen, en dat de dienstverlening aan burgers en bedrijven op peil blijft en bijvoorbeeld vergunningverlening goed blijft doorlopen en de continuïteit van de zorgverlening gegarandeerd is.

De financiële positie van medeoverheden en in het bijzonder van gemeenten had al de aandacht. Al voor de coronacrisis leidde het sociaal domein tot een tekort op de jaarrekeningen voor een meerderheid van de gemeenten, en tot hogere belastingen en signalen over bezuinigingen die gemeenten noodgedwongen moesten doorvoeren.

Het is reëel dat ook de medeoverheden duidelijkheid krijgen over wat ze mogen verwachten aan compensatie ten aanzien van al hun inspanningen. Ze doen nu immers extra uitgaven en lopen inkomsten mis, zowel op korte als op de (middel)lange termijn. Samen met de medeoverheden is onlangs het startsein gegeven aan een regiegroep die de financiële gevolgen van de coronacrisis voor medeoverheden in kaart brengt. Hierbij gaat het om een reëel beeld van de uitgaven, waarbij ook de inkomstenderving, zoals minder inkomsten uit toeristen- en parkeerbelasting, wordt meegenomen.

Deze notitie bevat de stand van zaken m.b.t. de voorstellen voor een eerste integraal compensatiepakket voor medeoverheden. Hierbij is waar mogelijk aangesloten op de gesprekken en de besluitvorming die reeds op de diverse sectorale tafels plaatsvinden. Dit, opdat we erop kunnen blijven rekenen dat medeoverheden hun reguliere taken waaronder vergunningverlening, en hun taken mbt participatie, zorg en jeugd kunnen blijven uitvoeren rekening houdend met de richtlijnen van de 1,5metersamenleving. Deze notitie gaat zowel in op de compensatie op korte termijn, als ook de (middel)lange termijn ontwikkelingen die impact hebben op de financiële positie van de medeoverheden. Op een later moment kan opnieuw gekeken worden naar een aanvullend compensatiepakket. Op dit moment zijn namelijk nog niet alle onderwerpen rijp voor besluitvorming. Ik kom hier graag nog voor de zomer bij u op terug.

1. Compensatie medeoverheden korte termijn

De medeoverheden zijn bij de uitvoering van diverse (nood)maatregelen betrokken. Daarnaast ondervinden ze inkomstenderving door o.a. kwijtschelden huren en lagere inkomsten uit heffingen. In deze notitie is het integrale beeld opgenomen m.b.t. de financiële impact van de coronamaatregelen voor de medeoverheden. Hierbij zijn de volgende categorieën onderscheiden: rijp voor besluitvorming, gesprekken lopen maar nog niet rijp voor besluitvorming, reeds (deels) geregeld. Voor de categorie (deels) geregeld geldt dat de afspraken vaak voor circa 3 maanden zijn gemaakt en dat na drie maanden opnieuw moet worden gekeken of en zo ja hoe, de gemaakte afspraken te continueren.

In zijn algemeenheid wordt in deze notitie vooral gesproken over bevoorschotting van de compensatie gesproken, omdat de definitieve financiële impact van de corona-maatregelen nu nog niet op alle domeinen te bepalen is. De idee bij de bevoorschotting is dat begin volgend jaar, als de jaarrekeningen van de medeoverheden bekend zijn, tot definitieve vaststelling van de compensatie kan worden overgegaan.

Alle inzet is erop gericht dat gemeenten en provincies (en in een later stadium mogelijk waterschappen) zo goed mogelijk worden gecompenseerd voor de effecten van de coronacrisis. Bij de vormgeving wordt een balans gevonden tussen gerichtheid en beperken van de administratieve lasten en wordt zoveel als mogelijk bij de huidige financieringsystematiek aangesloten. Het is niet geheel uit te sluiten dat in specifieke gemeenten sprake is van uitzonderlijke omstandigheden waar

de algemene maatregelen niet voldoende voor compenseren. Daarom zal aanvullend een door het rijk gefinancierd vangnet worden gecreëerd.

1. Rijp voor besluitvorming

- a. Inkomstenderving toeristen- en parkeerbelasting (250 mln, BZK/ FIN)
- b. Continuering zorg en financiële duidelijkheid Jeugd en WMO incl. Veilig Thuis en Dak- en thuislozen (ntb, VWS)
- c. Cultuursector (60 mln, OCW),
- d. OV (250 mln I&W)
- e. Extra kosten SW-bedrijven (110 mln, SZW, ambtelijke vijfhoek 8 mei)
- f. Extra kosten noodopvang (circa 10 mln, SZW, gesprekken SZW-FIN)

2. Gesprekken lopen maar nog niet rijp voor besluitvorming:

- a. Veiligheidsregio's en GGD'en en andere JGZ-organisaties (ntb, J&V)
- b. Doelgroepenvervoer (ntb, OCW)
- c. Afvalverwerking (ntb, I&W)

3. Reeds (deels) geregeld

- a. Vergoeden eigen bijdrage van ouders m.b.t. peuterspeelzalen, SMI's en VSE (6 mln, SZW)
- b. Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandige ondernemers (3,8 miljard incl. volledige compensatie uitvoeringskosten gemeenten, voorschot gemeenten 250 mln)
- c. Kwijtschelden huur aan sportverenigingen (90 mln, besloten MR 1 mei jl., VWS)
- d. Handhaven bevoorschotting bijstand op niveau 2019 en in september budget 2020 opnieuw bezien conform staande systematiek (220 mln, BO TOZO 30 april jl, SZW)
- e. Inkomstenderving eigen bijdrage Wmo

2 Compensatie korte termijn

2.1 Rijp voor besluitvorming

- a. Inkomstenderving toeristen- en parkeerbelasting (250 mln, BZK/ FIN)

Het voorstel is om in totaal 250 mln aan gemeenten te bevoorschotten, 25% (100 mln) van de toeristenbelasting en 15% (150 mln) van de parkeerbelasting (dit percentage is lager dan 25% want ook inwoners betalen parkeerbelasting/ vergunningen) en in het voorjaar 2021 de definitieve compensatie te bepalen. Bij de definitieve compensatie zal ook oog zijn voor de inkomstenderving bij provincies en waterschappen.

Toelichting: Gemeenten ontvangen jaarlijks 411 mln aan toeristenbelasting en 1 miljard aan parkeerbelasting. Door de corona-maatregelen zijn er nu minder toeristen. In het Bestuurlijk Overleg Financiële verhoudingen is toegezegd de gemeenten voor deze inkomstenderving te compenseren.

NB: Ook andere medeoverheden kennen inkomstenderving uit heffingen. Ook hiervoor is afgesproken een reële compensatie toe te kennen. Deze moet nog nader worden bepaald.

- b. Continuering zorg en financiële duidelijkheid Jeugd en Wmo incl. Veilig Thuis en Dak- en thuislozen (VWS)

Het voorstel is de gemeenten te compenseren voor de meerkosten in de zorg als gevolg van de coronacrisis en voor de effecten na corona als gevolg van de uitgestelde vraag.

Toelichting: VNG en het Rijk hebben afspraken gemaakt over het bieden van financiële zekerheid en ruimte aan zorgorganisaties en professionals. Dit is nodig om zorgorganisaties en professionals, in deze uitzonderlijke tijden, een uiterste inspanning te kunnen laten verrichten om het coronavirus maximaal te controleren, kwetsbare mensen te beschermen en goede zorg te verlenen voor diegenen die dit nodig hebben. Onderdeel van deze afspraken is de vergoeding van meerkosten en effecten na corona als gevolg van de uitgestelde vraag:

Meerkosten: De verlening van zorg en ondersteuning leidt soms tot meerkosten als gevolg van de coronacrisis, in het bijzonder door het volgen van de richtlijnen van het RIVM. De meerkosten die direct voortkomen uit het volgen van deze maatregelen zullen vergoed worden. Het is van belang deze meerkosten op een eenvoudige manier in beeld te brengen. Het Rijk zal gemeenten compenseren voor de meerkosten die zij aan hun aanbieders betalen t.b.v. de extra maatregelen vanwege corona.

Effecten na corona: Voor de zomer gaan Rijk en gemeenten in gesprek over de compensatiemogelijkheden van de effecten die optreden na afloop van de coronacrisis. Dan gaat het om de per saldo extra uitgaven over het geheel van 2020 voor zover die gerelateerd kunnen worden aan een evident uitstel van noodzakelijke zorg.

NB: Er wordt expliciet gekeken hoe om te gaan met de Wmo-taken Veilig Thuis en Dak- en Thuislozen.

Stand van zaken: Op dit moment is onder leiding van VWS een werkgroep aan de slag om uit te werken hoe en wanneer gemeenten te compenseren voor de meerkosten. VWS hoopt eind mei met een voorstel te komen. Daarnaast is onder leiding van VWS een werkgroep aan de slag om uit te werken hoe de effecten na corona, als gevolg van de uitgestelde vraag, kunnen worden gecompenseerd.

c. Cultuursector (60 mln, OCW)

Het voorstel is om medeoverheden een voorschot op de compensatie te geven van 60 mln voor het overeind houden van de cultuursector.

Toelichting: In de brief van OCW van 15 april jl is door OCW 300 mln euro toegezegd om de vitale onderdelen in de culturele infrastructuur in stand te houden. De medeoverheden hebben een verantwoordelijkheid om de regionale culturele infrastructuur overeind te houden. OCW is niet verantwoordelijk voor cultuur in de regio, maar vindt dit wel belangrijk. Daarom is OCW bereid om 30 mln beschikbaar te stellen aan medeoverheden. Daarnaast is het voorstel om een bevoorschotting op de compensatie aan medeoverheden te geven van 60 mln.

De medeoverheden subsidiëren o.a. openbare bibliotheken, muziekscholen, centra voor de kunsten, musea, schouwburgen, concertzalen, vlakke vloer theaters, poppodia, filmhuizen, beeldende kunstinstellingen, amateurkunstorganisaties en festivals. Echter, deze organisaties missen nu o.a. inkomsten uit kaartverkoop en horeca. De lasten zoals huysvesting en beveiliging lopen wel door. Volgens een inschatting van de VNG gaat het om circa 10 mln euro per week. Bij de bevoorschotting is uitgegaan van 5 mln per week voor de periode maart t/m 1 juni.

Stand van zaken: Op dit moment vinden gesprekken plaats tussen OCW en medeoverheden.

d. Openbaar Vervoer (250 mln, I&W)

Voorstel: I&W hoopt rond 1 juni meer duidelijkheid te hebben m.b.t. de vergoeding van de decentrale overheden voor het OV. Na 1 juni kan dan ook eventueel bevoorschotting van de vergoeding plaatsvinden, daarbij wordt gedacht aan 250 mln.

Toelichting: In de vijfhoek van 21 april is akkoord gegeven om de contouren van een regeling voor het openbaar vervoer op te stellen. Het kabinet verzoekt de ov-sector in Nederland te rijden op maximale vervoerscapaciteit, terwijl de reizigersaantallen die vervoerd kunnen worden als gevolg van de RIVM-richtlijnen beperkt zijn. Naleving en handhaving van deze richtlijnen leiden daarnaast tot extra kosten. Bij de vraag die de overheid bij de sector neerlegt, hoort een beschikbaarheidsvergoeding. De vergoeding geldt voor openbaar vervoer onder concessie.

Stand van zaken: IenW en FIN werken samen de contouren van een beschikbaarheidsvergoeding uit. Stap 1 daarvan is een uitvraag aan de vervoerders hun kostenstructuur en inkomstenstroom inzichtelijk maken. Ook decentrale overheden zullen naar verwachting een vraag krijgen om inzicht te verschaffen in de afspraken en subsidies voor de

verschillende concessie. Om de medeoverheden in de tussentijd al tegemoet te komen is het voorstel nu een voorschot op de vergoeding te geven.

e. Extra kosten SW-bedrijven (110 mln, SZW)

Voorstel: Compensatie van de SW-sector door een eenmalige ophoging van de Rijksbijdrage Wsw, voor een bedrag van 110 miljoen euro per periode van 3 maanden met de optie op verlenging indien noodzakelijk.

Toelichting: De sociale werkbedrijven zijn geheel of gedeeltelijk gesloten als gevolg van Corona. De meeste sw-bedrijven komen evenwel niet in aanmerking voor de NOW, omdat zij minder dan 20% omzetverlies hebben. De Sw-sector heeft het momenteel al zwaar en komt door de coronacrisis extra in de problemen. Conform reguliere systematiek wordt dit tekort in principe opgevangen door een hogere gemeentelijke bijdrage. Deze financieringsbron staat onder druk omdat gemeenten meer financiële gevolgen hebben van de coronacrisis. Het tekort in de Sw-sector als gevolg van corona, wordt door SZW geraamd op 110 miljoen euro per kwartaal en komt bovenop het reeds bestaande tekort in de exploitatie van Sw-bedrijven, dat door gemeenten gedekt wordt. Het voorstel is daarom om eenmalig de Rijksbijdrage Wsw te verhogen met 110 mln euro en indien noodzakelijk te verlengen.

Stand van zaken: Voorstel ligt in de ambtelijke vijfhoek van 8 mei as.

f. Extra kosten noodopvang (circa 10mln, SZW)

Voorstel: Gemeenten compenseren voor de noodopvang (ntb) en voor het vergoeden van de eigen bijdrage van ouders m.b.t. peuterspeelzalen, SMI's en VSE (6 mln).

Toelichting: Het kabinet heeft besloten om voor kinderen van wie één of beide ouders een cruciaal beroep hebben, noodopvang te organiseren. Gemeenten coördineren de noodopvang, in overleg met kinderopvangorganisaties en scholen. Zij moeten zorgen voor voldoende aanbod voor kinderen in de leeftijd van 0 tot circa 12 jaar (globaal tot het einde van hun basisschoolloopbaan, inclusief leerlingen van het speciaal (basis)onderwijs). Deze opvang is zonder extra kosten voor ouders (brief 17 maart jl. noodpakket banen en economie).

Stand van zaken: Er vinden momenteel gesprekken plaats tussen SZW en FIN

2.2 Gesprekken lopen, nog niet rijp voor besluitvorming

a. Veiligheidsregio's en GGD'en en andere JGZ-organisaties (VWS i.s.m. JenV)

Toelichting: gemeenten kunnen (ook namens de veiligheidsregio's) wettelijk aanspraak maken op compensatie van de kosten die voortvloeien uit de aanwijzingen van de Minister van VWS, mede namens de minister van JenV. Dit betreft de kosten die gemeenten en veiligheidsregio's maken in het kader van de crisisaanpak, in lijn met de aanwijzingen.

Stand van zaken: Er wordt nog overleg gevoerd welke kosten onder de aanwijzingen vallen en wat de grondslag voor vergoeding van deze kosten is. Hierbij is ook aandacht voor de kosten van GGD'en en JGZ-organisaties.

b. Doelgroepenvervoer (OCW)

Afspraak: Gemeenten betalen 80% van het leerlingenvervoer door. NB: De eigen bijdrage van ouders loopt niet door.

Toelichting: Doelgroepenvervoer wordt vaak uitgevoerd door kleine ondernemingen. Terugval in inkomsten heeft directe gevolgen voor de solvabiliteit en daarmee voor de continuïteit van de voorziening in de toekomst.

Stand van zaken: Er wordt nog overleg gevoerd over meerkosten die direct gerelateerd zijn aan corona maatregelen, met name het toepassen van protocollen/richtlijnen van de RIVM. Hierbij kan gedacht worden aan:

- het vervoer inrichten op de 1,5m, dus minder personen per gereden rit waardoor er meer ritten gereden moeten worden;
- het aanschaffen van materiaal, bijvoorbeeld ontsmettingsmiddelen, mondkapjes, handschoenen; fysieke doorzichtige afscheiding tussen bestuurder en passagier.

c. Afvalverwerking (I&W)

Stand van zaken: Werkgroep die scenario's uitwerkt. Welke financiële impact ontstaat er bijv. bij het stopzetten van de inzameling van bepaalde afvalstromen. En welke heeft prioriteit?

2.3 Reeds (deels) geregeld

a. Vergoeden eigen bijdrage van ouders m.b.t. peuterspeelzalen, SMI's en VSE (6mln, waarvan 4,5 reeds gedekt, SZW)

Afspraak: Gemeenten compenseren voor het vergoeden van de eigen bijdrage van ouders m.b.t. peuterspeelzalen, SMI's en VSE (6 mln), kamerbrief Noodmaatregelen kinderopvang in verband met Covid-19 dd 25 maart 2020.

Toelichting: De staatssecretaris van SZW heeft eerder bekend gemaakt dat ouders met kinderopvangtoeslag de eigen bijdrage die zij betalen voor de kinderopvang grosso modo gecompenseerd krijgen (brief 17 maart jl. noodpakket banen en economie). Dit geldt ook voor ouders die geen recht op kinderopvangtoeslag hebben, maar wel opvang krijgen via een gemeentelijke regeling in het kader van voorschoolse educatie, het peuteraanbod, of voor ouders met een sociaal-medische indicatie (SMI), en voor deze regelingen een eigen bijdrage betalen.

b. Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandige ondernemers (3,8 miljard incl. volledige compensatie uitvoeringskosten gemeenten, voorschot gemeenten 250 mln, SZW)

Afspraak: Gemeenten krijgen de uitvoeringskosten vergoed, zie kamerbrief Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers dd 27 maart 2020.

c. Kwijtschelden huur aan sportverenigingen (90 mln, VWS)

Afspraak: Het Kabinet heeft in de MR van 1 mei jl besloten gemeenten te compenseren voor de kwijtschelding van huurkosten voor sportverenigingen voor de periode 1 maart tot en met 1 juni. Hiermee is een bedrag van € 90 miljoen gemoeid.

Toelichting: Voor sportclubs zonder eigen accommodatie vormt de huur vaak de grootste kostenpost in hun exploitatie. De huur zijn sportverenigingen verschuldigd aan de gemeente of het gemeentelijk sportbedrijf. Het bedrag van € 90 miljoen zal in de loop van 2020 aan gemeenten uitgekeerd worden ter compensatie van de gederfde huuropbrengsten. Met deze maatregel ondersteunt het Kabinet ruim 11.000 sportverenigingen door het hele land.

d. Handhaven maandelijkse betalingen aan gemeenten ten behoeve van de bijstand op niveau 2019 en in september budget 2020 opnieuw bezien conform staande systematiek (220 mln, BO TOZO 30 april jl, SZW)

Afspraak: De maandelijkse betalingen handhaven op niveau 2019 en voor 1 oktober het macrobudget 2020 definitief vaststellen rekening houdend met de ontwikkeling van het aantal mensen in de bijstand.

Toelichting: Over 2019 was er een overschot op het macrobudget, aangezien er in 2019 minder mensen in de bijstand zaten dan geraamd. Conform de staande praktijk is het macrobudget voor 2020 in de Voorjaarsnota naar beneden bijgesteld (220 mln), maar zijn de maandelijkse betalingen aan gemeenten op het niveau van 2019 gehandhaafd. In 2020 stijgt naar verwachting het aantal mensen in de bijstand door de coronacrisis. Voor 1 oktober zal SZW het definitieve macrobudget voor 2020 vaststellen.

e. Inkomstenderving eigen bijdrage Wmo (VWS)

Afspraak: Gemeenten worden gecompenseerd voor het opschorten van de inning van de eigen bijdrage Wmo in april en mei, zie Voorjaarsnota 2020.

Toelichting Gezien de corona-crisis kan het voorkomen dat zorg en ondersteuning niet (volledig) kan worden geleverd. Vanwege een onevenredige uitvoeringslast voor gemeenten en aanbieders rond het tijdelijk opschorten van de eigen bijdrage is er besloten om Wmo-cliënten in april en mei vrij te stellen van de eigen bijdrage. Deze compensatie is reeds verwerkt in de Voorjaarsnota 2020. Voor de derving van de opbrengsten van de eigen bijdrage na deze periode dienen nadere afspraken gemaakt te worden.

2. Lange termijn effecten

Daarnaast brengt ook de transitieperiode extra kosten voor medeoverheden met zich mee, zoals:

- Uitdagingen op het sociaal domein, zoals:
 - Meer mensen in de bijstand
 - Dit brengt vragen met zich mee als, wat gebeurt er met de uitvoeringskosten en het re-integratie budget van gemeenten, moet er weer een actieplan jeugdwerkloosheid komen, wat gebeurt er met de garantiebanen (banenafspraken)?
 - Meer schuldhulpverlening en meer mensen in de armoede
 - Als gevolg van de coronacrisis zal de armoede- en schuldenproblematiek toenemen. Het kabinet heeft voor de korte termijn enkele tijdelijke maatregelen getroffen en de Tweede Kamer hierover geïnformeerd (via antwoordbrief aan de Armoedecoalitie en via brief in reactie op motie Nijboer c.s.). De verwachting is dat er op iets langere termijn aanzienlijk meer nodig is. Zo verwachten gemeenten dat het beroep op schuldhulpverlening en bijzondere bijstand zal toenemen. Daarbij zal ook sprake zijn van nieuwe groepen, zoals ZZPers, die nu in mindere mate bekend zijn bij gemeenten. Extra investeringen door gemeenten (b.v. in vroegsignalering en versnellen doorlooptijd schuldhulpverlening) kunnen een oploop van kosten daarna beperken. Op korte termijn zal het ministerie van SZW een notitie opstellen voor de Vijfhoek met een analyse van de (verwachte) ontwikkelingen en voorstellen voor mogelijke maatregelen.
- 1,5 meter samenleving: wat betekent dat voor de inrichting van de publieke ruimte, handhaving etc.
- Uitdaging investeringen zoals sociale woningbouw, stikstofbeleid etc.